

УДК 657.1.012.1

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ У БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ

ORGANIZING THE ACCOUNT OF DEBAT AND DEBT CALCULATION IN THE BUDGET INSTITUTION

Калінеску Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
Національний аерокосмічний університет
імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Куценко К.О.

магістр,
Національний аерокосмічний університет
імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

У статті розкрито сутність дебіторської та кредиторської заборгованості, висвітлено порядок ведення та причини, що приводять до порушення бухгалтерського обліку у бюджетній установі. Визначено порядок формування та основні елементи облікової політики стосовно дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетної установи. Розглянуто теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення заборгованостей у системі рахунків бухгалтерського обліку. Проаналізовано облік просроченої і безнадійної дебіторської заборгованості у бюджетних установах. Досліджено сучасний стан обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами у бюджетних установах. Виокремлено основні проблеми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Розглянуто методичні підходи до організації обліку та контролю розрахунків із дебіторами і кредиторами у бюджетних установах. Запропоновано перспективні напрями їх удосконалення.

Ключові слова: дебітори, кредитори, дебіторська і кредиторська заборгованість, облік, бюджетна установа.

В статье раскрыта сущность дебиторской и кредиторской задолженности, отражен порядок ведения и причины, приводящие к нарушению бухгалтерского учета в бюджетном учреждении. Определен порядок формирования и основные элементы учетной политики в отношении дебиторской и кредиторской задолженности бюджетного учреждения. Рассмотрены теоретические и методические аспекты классификации и отображения задолженностей в системе счетов бухгалтерского учета. Проанализирован учет просроченной и безнадежной дебиторской задолженности в бюджетных учреждениях. Исследовано современное состояние учета расчетов с дебиторами и кредиторами в бюджетных учреждениях. Выделены основные проблемы учета дебиторской и кредиторской задолженности. Рассмотрены методические подходы к организации учета и контроля расчетов с дебиторами и кредиторами в бюджетных учреждениях. Предложены перспективные направления их совершенствования.

Ключевые слова: дебиторы, кредиторы, дебиторская и кредиторская задолженность, учет, бюджетное учреждение.

The question of debt of budgetary establishments on the modern stage of development the market relations are needs to occupy the special attention, because a debtor and creditor debts is a negative factor in-process establishments. The proper attention to this problem to prove at negative results, which speed-up increase of debts of enterprise, to loss the personal funds and to put at other lowed analytical and estimate indicators. From this reason the actuality of this team researches have not any doubts. The purpose of the article is consisting in needs to substantiate and develop practical recommendations on debt accounting, to identified deficiencies and omissions in current accounting practices. And also it is need to improve the current practice of accounting and control of receivables in budgetary institutions for perfect regulatory framework and the development of measures. In the course of research, theoretical aspects of accounting were investigated using methods of induction and deduction, by which was determined the place of receivables and payables in the settlement system. Also it was used historical and logical methods as the method of comparison and detailing the accounts of accounting operations in commodity monetary

relations. With the help of statistical methods, the method of calculation has been checked the complex estimation of receivables and accounts payable. At article was improved the method of accounting for settlements with debtors and creditors in a budget institution and also the implementation of measures to improve the accounting of settlements with debtors and creditors in budgetary institutions significantly simplifies accounting. Authors proposes to help in practical implications to classifications the debts in the system of accounting accounts, the uncertainty of accounting accounts receivable and its refinancing, debt analysis and automation of accounting of mutual settlements. The improvement of the methodology of budget calculation and reformed methodological framework of accounting are will created a unified approach to organizational and informational accounting and will enable to modernize the accounting and reporting system in the budget sphere. The listed areas of improvement the accounting in budgetary institutions will allow ensuring the reality of planned budget indicators and its implementation, to determine priorities of budget financing, concentration of budget funds on the most important socio-economic programs, to ensure the efficient use of financial resources.

Key words: debtors, creditors, receivables and payables, accounting, budgetary institution.

Постановка проблеми. В умовах недостатнього забезпечення підприємств оборотними засобами зростання дебіторської та кредиторської заборгованості стає поширеним явищем. Об'єктивною умовою діяльності будь-якого підприємства є встановлення дієвих господарських відносин із різними контрагентами на основі своєчасності та безперервності розрахунків. Однак у процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з юридичними або фізичними особами одночасно з відчуженням майна, виконанням робіт, наданням послуг, що передбачає виникнення певних прав і зобов'язань покупців та постачальників перед підприємством, тобто приводить до виникнення дебіторської чи кредиторської заборгованості [1, с. 19].

Питання заборгованості бюджетних установ на сучасному етапі розвитку ринкових відносин займає особливе місце. Заборгованість, як дебіторська, так і кредиторська, є негативним чинником у роботі установ. Однак аналізу й оцінці заборгованостей не приділяється належна увага, що приводить до негативних наслідків – прискореного зростання заборгованостей перед підприємством, неповернення боргів, втрачання власних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в бюджетних установах займаються такі вчені, як М.Д. Білик [2], Ф.Ф. Бутинець [3], С.Ф. Голов [4], О.С. Бондаренко [5] та багато інших. Вивчення праць згаданих науковців дало змогу зрозуміти зміст дебіторської та кредиторської заборгованості, порядок ведення її обліку, а також виявити низку проблем, які є сьогодні у статутній діяльності бюджетних установ під час проведення розрахунків із дебіторами та кредиторами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілої низки облікових проблем. Зокрема, це теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку, невизначеність обліку простроченої і безнадійної дебіторської заборгованості

та її рефінансування, аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Постановка завдання. Тому є необхідність в обґрунтуванні і розробленні практичних рекомендації щодо обліку заборгованості, визначенні недоліків й упущень, характерних для чинної практики ведення бухгалтерського обліку, що зумовлено недосконалою нормативно-правовою базою, та розробленні заходів щодо вдосконалення чинної практики організації обліку та контролю дебіторської заборгованості у бюджетних установах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Немає сенсу сьогодні доводити, що дебіторська заборгованість – це складник оборотного капіталу, що висуває вимоги до будь-яких осіб господарської діяльності щодо здійснених оплат за надані товари та послуги. Збільшення дебіторської заборгованості свідчить про вилучення коштів з обороту і виникнення потреби у додатковому фінансуванні. До цього приводять як послаблення контролю за збереженням державного майна, так і несвоєчасне проведення розрахунків між покупцями та постачальниками

Поняття дебіторської заборгованості й управління нею є досить важливим в умовах кризових явищ в економіці України, хронічної інфляції, коли іммобілізація власних оборотних коштів стає невідгодною для діяльності підприємства [6, с. 17]. Загалом облік дебіторської заборгованості в бюджетних установах ведеться на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 35 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 36 «Розрахунки з різними дебіторами», його методика наведена на рис. 1.

Принципи формування та обліку інформації про дебіторську заборгованість визначено відповідно до Інструкції з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затвердженої наказом Державного казначейства України від 26.12.2003 р. № 242. Ця Інструкція встановлює єдині вимоги до порядку ведення бюджетними установами бухгалтерського обліку руху коштів у касі, на рахунках в установах банків, розрахунків із дебіторами та інших активів [8].

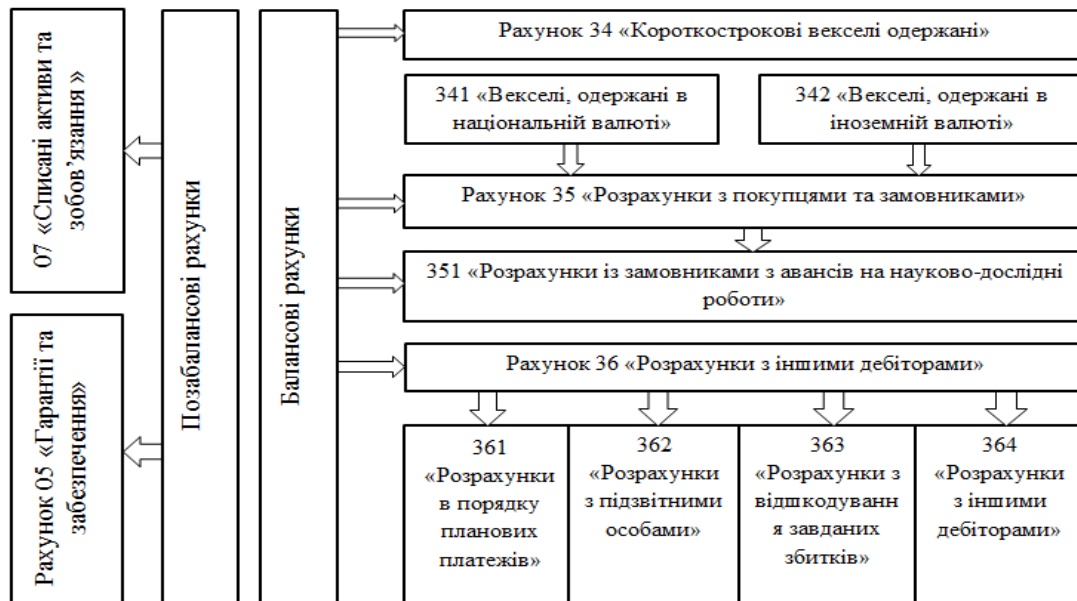

Рис. 1. Методика обліку дебіторської заборгованості

Джерело: [7, с. 183]

Особливості функціонування установ бюджетної сфери зумовлюють необхідність дослідження нових методологічних і організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку, оскільки специфіка їхньої діяльності висуває особливі вимоги до інформації щодо формування бюджету, необхідної для облікових та контрольних цілей, цільового використання бюджетних і позабюджетних коштів.

Основними напрямками удосконалення бухгалтерського обліку в державному секторі є, по-перше, перехід до міжнародних стандартів; по-друге, створення нової нормативної бази бухгалтерського обліку. Тому виникає необхідність в удосконаленні плану рахунків бюджетних установ як основного елемента супроводження операцій із надходження та використання бюджетних коштів. Єдиний план рахунків має бути гармонізований із бюджетною класифікацією, базуватися на методі нарахувань і забезпечувати формування національних рахунків. Крім того, всі об'єкти, які є предметом бухгалтерського обліку, мають бути охоплені можливими бухгалтерськими проводками через кореспонденцію рахунків, у тому числі з обліку виконання бюджетів, кошторисів розпорядників та державних цільових фондів, шляхом відображення усіх операцій методом подвійного запису [9, с. 187].

Основними напрямками реалізації концепції розвитку бухгалтерського обліку в бюджетних установах слід визначити [10, с. 244]:

– розроблення та запровадження єдиних національних положень бухгалтерського обліку та плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, гармонізованого з бюджетною класифікацією;

– удосконалення системи фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів шляхом нормативного визначення методології складення форм звітності та їх удосконалення, розроблення форм фінансової звітності з урахуванням особливостей кожної бюджетної установи;

– створення уніфікованої організаційної та інформаційної облікової системи, що передбачає модернізацію фінансово-бухгалтерських служб, уніфікацію програмного забезпечення, що використовується бюджетними установами;

– удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів фінансово-бухгалтерських служб.

Реалізація цих заходів щодо вдосконалення та розвитку бухгалтерського обліку в бюджетних установах дасть змогу забезпечити створення прозорої, інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління фінансами бюджетних установ.

Під час відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку бюджетної установи слід враховувати той факт, що перелік рахунків у Плані рахунків не є вичерпним. Введення нових субрахунків бюджетна установа може здійснювати самостійно, виходячи з потреб управління, контролю та аналізу дебіторської заборгованості, із збереженням кодів (номерів) субрахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ. Тому доцільніше запропонувати деталізацію субрахунків дебіторської заборгованості з іншими дебіторами в бюджетній установі, що наведено в табл. 1.

Таким чином, використання деталізованого плану рахунків з обліку операцій з іншими дебіторами в бюджетній установі, а саме субрахунків п'ятого порядку, дасть можливість відо-

Таблиця 1

Деталізація субрахунків дебіторської заборгованості з іншими дебіторами

Синтетичні рахунки	Субрахунки	Субрахунки четвертого порядку	Субрахунки п'ятого порядку
36 «Розрахунки з іншими дебіторами»	364 «Розрахунки з іншими дебіторами»	364.1 «Розрахунки (плата) за послуги, що надаються бюджетними установами відповідно до їхніх функціональних повноважень»	364.1.1 «Розрахунки від надання послуг з організації і проведення свят, зустрічей, концертів, спортивних, показових виступів тощо»
			364.1.2 «Розрахунки за відвідання музеїв, виставок, картинних галерей, надходження від продажу репродукцій художніх творів, копій музейних документів»
			364.1.3 «Розрахунки від користувачів бібліотек за пошкоджені та втрачені книги»
			361.1.4 «Розрахунки від організації та проведення лекцій, курсів, семінарів»
			364.1.5 «Кошти, що отримують медичні установи від окремих категорій громадян за проведення медичних оглядів»
			364.1.6 «Розрахунки одиницями громадянами за їх обслуговування вдома у розмірах, визначених законодавством»
364.2.2 «Розрахунки від виробничо-господарської діяльності допоміжних, навчально-допоміжних підприємств і господарств, що відповідають профілю роботи установи»			
364.2.3 «Розрахунки від виконання наукового-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і послуг та спеціальних робіт»			
364.2.4 «Розрахунки від реалізації продукції пришкольніх ділянок, садів, городів»			
364.2.5 «Розрахунки за роботи, виконані шкільними колективами»			

Джерело: підготовлено з використанням [11, с. 12]

бразити всі напрями розрахунків у розрізі видів дебіторської заборгованості з метою раціонального ведення поточного обліку. Запропонована деталізація субрахунків з організації обліку дебіторської заборгованості з іншими дебіторами в бюджетній установі забезпечить формування економічної інформації за її видами, необхідної для оперативного контролю та прийняття правильних управлінських рішень. Контроль за господарською діяльністю бюджетних установ є однією з найважливіших функцій господарського керівництва й управління, що базується на матеріалах бухгалтерського обліку.

Щодо причин утворення кредиторської заборгованості у бюджетній установі, то до них належить: неповне фінансування установи; прийняття зобов'язань в обсягах, які перевищують бюджетні призначення, у тому числі через затвердження бюджетних асигнувань менше від

фактичної потреби на утримання установи. На утворення кредиторської заборгованості впливають такі фактори, як:

- обмеженість дохідної частини бюджетів усіх рівнів, внаслідок чого недостатньо враховуються потреби в коштах під час затвердження кошторисів;
- недосконале планування, що приводить до затвердження необ'єктивних показників у кошторисах доходів і видатків;
- невиконання дохідної частини бюджету, що зумовлює неповне використання асигнувань у бюджетній установі порівняно з обсягом затверджених призначень.

Отже, з метою зменшення дебіторської і кредиторської заборгованостей, поліпшення фінансового стану бюджетної установи та підвищення ефективності використання бюджетних коштів розроблено низку пропозицій, а саме:

– розглянути доцільність затвердження для бюджетної установи форми звітності про стан претензійно-позовної роботи щодо погашення дебіторської заборгованості задля здійснення подальшого аналізу та аудиту;

– ширше і ґрунтовніше використовувати наявні та новітні методи ведення та організації управлінського обліку на сучасному етапі функціонування бюджетної установи для отримання інформації не тільки в розрізі кодів бюджетної класифікації, а й за структурними підрозділами (відділеннями) тощо.

Висновки. Сформований комплексний підхід до питання організації обліку та контролю

дебіторської і кредиторської заборгованості в бюджетній установі дасть змогу:

1. Досягнути основної мети контролю дебіторської і кредиторської заборгованості, задовольнити потреби користувачів щодо отримання повної, правдивої та неупередженої інформації про розрахунки з дебіторами та кредиторами.

2. Раціонально вести поточний облік та забезпечити реальність планових показників бюджетних установ.

3. Забезпечити ефективну організацію обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами у бюджетних організаціях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белозерцев В.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / В.С. Белозерцев. Дніпропетровськ, 2013. 20 с.
2. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // *Фінанси України*. 2008. № 12. С. 24–36.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф.Ф. Бутинець. 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2009. 832 с.
4. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Харків: Фактор, 2010. 1008 с.
5. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці / О. С. Бондаренко // *Інвестиції: практика та досвід*. 2008. № 18. С. 36–39.
6. Литвиненко Л. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі як складова Програми економічних реформ / Л. Литвиненко // *Казна України* – 2011. – № 3. С. 16–18.
7. Чорнобривець М. М. Дебіторська і кредиторська заборгованість: сутність та причини виникнення / М. М. Чорнобривець. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 181–185.
8. Наказ про затвердження Інструкції з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ від 27.05.2005 р. № 97. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
9. Гуцайлюк Л. Ризики в системі обліку кредиторської заборгованості бюджетних установ / Л. Гуцайлюк // *Галицький економічний вісник*. 2015. № 4(33), с. 186–191 (фінансово-обліково-аналітичні аспекти)
10. Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: Монографія / С.В. Свірко. Київ: КНЕУ, 2016. 244 с.
11. Городянська Л.О. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості у бюджетній установі / Л.О. Городянська // *Бухгалтерський облік і аудит*. 2016. № 6. С. 9–16.